

osobowością w dziejach dydaktyki i oddziaływującego na nauczanie we wszystkich ówczesnych szkołach.

Trzecia grupa to rozprawy związane z problematyką morską. Mamy więc tutaj teksty dotyczące nauczania wiedzy związanej z morzem oraz rozwoju nauk morskich w okresie od XVI do XVIII wieku w Gdańsku.

Wreszcie czwarta grupa to prace dotyczące dziejów instytucji edukacyjnych istniejących w Gdańsku w okresie staropolskim. Oczywiście na plan pierwszy dziejów oświaty w dawnym Gdańsku wysuwa się działające tam od 1558 roku Gimnazjum Akademickie. Stąd w omawianym tomie nie mogło zabraknąć tekstów dotyczących działalności luteranckich gimnazjów w Prusach Królewskich. Wymienieni wyżej uczeni byli w większości profesorami Gdańskiego Gimnazjum Akademickiego, tak więc prace o ich działalności i twórczości są jednocześnie związane z problematyką gimnazjum.

Wśród szerokich zainteresowań L. Mokrzejcego ważną rolę odgrywają dzieje nauczania

konkretnych przedmiotów. O nauczaniu tych związanych z morzem już wspomniano, ale to tylko fragment zainteresowań autora omawianego tomu. Znajdujemy w nim także rozważania na temat wychowania muzycznego w gimnazjach akademickich, nauczania historii nie tylko w dawnym Gdańsku, ale także w całej Rzeczypospolitej na tle europejskim oraz uwagi o wychowaniu i wiedzy wojskowej w oświacie I Rzeczypospolitej. Wreszcie omawia autor (wspólnie w Kazimierzem Puchowskim) programy szkolnictwa staropolskiego w XVI i XVII wieku.

Jako ostatni zamieszczono tekst o kształtowaniu się obowiązku szkolnego w Polsce od XVI do końca XX stulecia. Tom kończy bibliografia prac L. Mokrzejcego oraz indeks nazwisk.

Omawiany tom z pewnością zainteresuje wszystkich zajmujących się okresem staropolskim, dziejami oświaty tego okresu, problematyką morską, historiografią staropolską, czy po prostu dziejami Gdańska.

Dorota Żołądź-Strzelczyk

Pedagogika Nowego Wychowania w Polsce u schyłku XIX i w pierwszej połowie XX wieku, pod red. Andrzeja Meissnera i Czesława Majorka, „Galicja i jej dziedzictwo” Tom 14, Wyd. WSP w Rzeszowie, Rzeszów 2000, ss. 445

Pedagogika Nowego Wychowania w Polsce u schyłku XIX i w pierwszej połowie XX wieku to kolejny już 14 tom studiów publikowany w ramach serii wydawniczej *Galicja i jej dziedzictwo*. Zawiera on materiały z Międzynarodowej Konferencji zorganizowanej przez Zakład Historii Wychowania Instytutu Pedagogiki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie w dniach 12-14 października 1998 r., poświęconej właśnie pedagogice „Nowego Wychowania”. Uczestniczyli w niej historycy wychowania z Polski, Słowacji i Ukrainy.

Konferencji przyświecały dwa zasadnicze cele. Po pierwsze podjęto próbę zaprezentowania głównych idei pedagogiki „Nowego Wychowania” na ziemiach polskich pod koniec XIX w. i w I po-

łowie wieku XX. Po drugie, podjęto również próbę ukazania roli idei pedagogicznych „Nowego Wychowania” w przebudowie polskiej szkoły w omawianych okresach historycznych. Pojawiła się też potrzeba oceny tego kierunku pedagogicznego zarówno w odniesieniu do wypracowanych teorii, jak i praktycznych rozwiązań. Jest rzeczą interesującą, czy „Nowe Wychowanie” przeszło już do historii, czy też nadal żyje we współczesnej pedagogice? Czy twórcze niegdyś rozwiązania i projekty reform szkolnych mogą być dziś wykorzystane w procesie reformowania polskiego szkolnictwa?

Omawiany tom składa się z czterech części odpowiadających czterem sekcjom problemowym.

Część pierwszą zatytułowano *Nowe Wychowanie: historyczne źródła i współczesne odniesienia*. Znalazło się tu sześć opracowań autorów polskich, słowackich i ukraińskich, którzy podjęli próbę ukazania genezy „Nowego Wychowania” we własnych krajach i roli, jaką ten nurt odegrał w kształtowaniu teorii i praktyki pedagogicznej.

Tę część otwiera publikacja Jana Szmyda dotycząca postmodernistycznej myśli pedagogicznej, ukazująca analogie, zbieżności i podobieństwa tradycji „Nowego wychowania” z pedagogiką postmodernizmu.

Następne opracowanie stanowi referat Jana Sryndy. Jest to szkic polemiczny przedstawiający m.in. kontrowersje wokół interpretacji terminu „Nowe Wychowanie” oraz chronologicznych granic tego nurtu w Polsce. Wyjaśnia przyczyny powstania tego nowego prądu w wychowaniu i kształceniu na ziemiach polskich.

Słowaka, Igora Kominareca, porusza problematyka wychowania narodowego Słowacji w kontekście historycznym od połowy XIX do XX wieku włącznie. Ukazuje wpływ różnych czynników, m.in. społeczno-politycznych, na rozwój szkolnictwa i wychowania narodowego.

Ciekawe przemyślenia zawiera opracowanie Bogdana Stuparyka dotyczące idei wychowania narodowego w ukraińskiej myśli pedagogicznej okresu międzywojennego.

Część pierwszą zamykają rozprawy: B. Śliwerskiego – ukazująca ostatnie przemiany oświatowe w Polsce oraz Edmunda Lubasza – prezentująca „pedagogikę reformy na Słowacji w okresie międzywojennym”.

Część druga niniejszego tomu, pt. *Ludzie Nowego Wychowania*, poświęcona jest wybitnym przedstawicielom tegoż nurtu. Znajdujemy tu m.in. sylwetki Henryka Rowida, Stanisława Markiewiczza, Jerzego Ostrowskiego, Jana Kuchty, Jacka Woronieckiego i Janusza Korczaka. Ponadto zostały też ukazane poglądy pedagogów słowackich i ukraińskich. Autorzy artykułów podjęli próbę nowego spojrzenia na poglądy wymienionych reprezentantów „Nowego Wychowania”, a także wydobyli na światło dzienne mniej znane aspekty ich działalności oświatowej. Część ta składa się z dziesięciu referatów (Andrzeja Meissnera, Danuty Koźmin, Josefa Psenaka, Viery

Zbirkovej, Anny Batiuk, Józefa Krasuskiego, Katarzyny Kalinowskiej, Jana Hellwiga, Eugenii Lesiak-Laska).

Część trzecia tomu zatytułowana jest *Nowe Wychowanie na łamach czasopism pedagogicznych i oświatowych*. Autorzy poszczególnych opracowań Kazimierz Szmyd, Halina Raczek, Barbara Łuczyńska, Iwona Michalska, Violetta Rodek, Tadeusz Jałmużna, Stanisław Majewski poddali analizie takie czasopisma, jak: „Muzeum”, „Szkoła”, „Ruch Pedagogiczny”, „Teatr w Szkole”, „Praca Szkolna”, „Przyjaciel Szkoły” oraz uczniowskie pisma szkół łódzkich. Literatura tych opracowań przekonuje, że polskie czasopisma pedagogiczne żywo reagowały na hasła i idee pomagające przebudowie systemu edukacji w okresie „nowego wychowania XIX wieku”. Niniejsza część zawiera siedem referatów.

Najbardziej wartościowa a jednocześnie najobszerniejsza jest część czwarta, zatytułowana *Innowacyjna działalność szkół, instytucji i organizacji w duchu Nowego Wychowania*. Zawiera ona przykłady różnych rozwiązań innowacyjnych i eksperymentów pedagogicznych oraz programów oświatowych wypracowanych przez środowiska nauczycielskie, organizacje młodzieżowe, czy też partie polityczne.

W tej części swoje wystąpienia zawarli Wiesław Jamrożek, Jerzy Potoczny, Irina Krulak, Krzysztof Jakubiak, Edyta Wolter, Iwona Wendeńska, Elżbieta Magiera, Marta Uberman, Adam Krzanowski, Edyta Głowacka, Grzegorz Michalski.

Część czwartą kończy artykuł Kazimierza Rędzińskiego.

Całość pracy zamyka przemówienie Andrzeja Meissnera wygłoszone z okazji odsłonięcia tablicy poświęconej H. Rawidowi. Zamieszczono też sprawozdania z obrad poszczególnych sekcji oraz ciekawe podsumowanie całości konferencji dokonane przez prof. Czesława Majorka.

Andrzej Spadło